

VERMEERSCH (Arthur J.), *Vereniging en Revolutie. De Nederlanden 1814-1830*. Bussum, Fibula-Van Dishoeck, 1970, 102 p. (Fibulareeks, 45).

Iets meer dan anderhalve eeuw geleden beslisten de mogelijkheden dat België en Nederland één geheel zouden vormen. Het samengaan duurde niet lang. De ontstane kloof kon achteraf niet gedicht worden noch door bruggen over de Moerdijk, noch door spoor- en luchtverbindingen, noch door Benelux en andere akkoorden. Zelfs het idee dat beide landen ooit onder één bestuur zouden hebben geleefd, doet onwezenlijk en als een ijle geesteskonstruktie aan. Het is treffend dat de historische werkelijkheid evenmin aantrekkingskracht uitoefent op jonge vorsers. Nochtans bevindt het materiaal zich in een gedroomde staat en puilen de archieven uit. Zo verscheen van Belgische zijde in het laatste decennium, met uitzondering van de studie van De Vroede (M.) : "Van Schoolmeester tot Onderwijzer", geen enkele grote publikatie die op origineel bronnenonderzoek berust. De belangstelling hier gaat vooral uit naar 1830, het scheidingsmoment.

De programmatoren van de "Fibulareeks" deden er dus goed aan een synthetisch overzicht van deze periode, bestemd voor een breed publiek, te laten uitwerken. Met Drs. A.J. Vermeersch kontakten zij werkelijk één der beste kenners. Zodoende reikt het eindresultaat verder dan een status questionis en reflekteert deze integendeel een intense bezinning over de problematiek.

Met de zekerheid de rijke inhoud te ontluisteren, volgt hier een samenvatting van de hoofdstellingen.

Het werk is opgebouwd rond het wisselend verloop van een door kruisen en botsen van krachten. Aan de éne zijde : de centraliserende, autoritair geleid door de koning, aan de andere zijde : de middelpuntvliedende die gangmakers vonden in de konservatieve adel en clerus en zich uiteindelijk kristaliseerden rond een ongeduldige burgerij.

Was het nu onvermijdelijk dat de koning finaal als verliezer uit het strijdperk diende te treden ? De auteur meent van wel en stelt dat de oorzaak van de scheiding vooral berustte bij Willem I omdat hij bij de verwezenlijking van zijn einddoel gestart was vanuit een verkeerde analyse van de toestand en zich aldus misgreep bij de keus van de middelen. Willem I voelde zich verantwoordelijk zowel voor de totstandkoming van een duurzame vereniging der Nederlanden als voor het welslagen van het industrialiseringsproces. Als model voor zijn nieuwe staat, zocht en vond hij zijn ideaalbeeld in zijn eigen cultuur-

patroon, in het Noorden, en miskende het bestaan van iets geïjk-aardigs in het Zuiden. Hij kon geen vrede nemen noch met het ultra-montanisme van de Roomse katholiciteit, noch met het Latijns jacobinisme van de burgerij. Alle maatregelen genomen met het vooruitzicht op een latere integratie aktiveerden de weerstanden : het samenvoegen van de staatsschulden, de evenredige verdeling der ver-tegenwoordigers in de Staten-Generaal, de godsdienstvrijheid, de taal-en onderwijspolitiek. Deze staatsvormende initiatieven lokten dus het verzet uit zowel van de op Frankrijk georiënteerde bourgeoisie als van een katholieke beweging, thans los van Rome. De gunsten ver-leend aan de nijverheidsmiddens en adellijke ambtenaren, volstonden niet als tegengewicht. Terugdeinzend voor het verzet, brak de koning van april 1829 systematisch zijn model af. De tegenstand nam echter toe door het uitbreken van een economische crisis die vooral de lagere volksklasse, de kleine en intellectuele burgerij aantastte. Meteen werd ook de machtspositie van Willems laatste steunpunten in het Zuiden, namelijk de industriëlen, het episkopaat en tal van leden van de adel, uitgehold. Een Zuidelijk sociaal-cultureel en spiritueel cultuurpatroon diende zich aan. "De samenwerking, de 'Unie' van deze eisende groepen werd bevorderd door een groeiend besef van vele gemeenschappelijke sociale gedragingen en levens-vormen, waarvan de draagwijdte en de grenzen nu pas ontdekt werden door het contact met hen die zo zeer anders zijn, 'De Hollan-der'." (p.70). Willem I zag zich in het defensief gedrongen. Een verdere terugtocht paste niet langer in zijn optiek : "de laatste grote eis (...) was eigenlijk allesbepalend : de ministeriële verantwoordelijk-heid (...) (aldus) zouden het maatschappijbeeld van de Belgen, hun cultureel patroon en de uitstraling van de Franse taal ook het Noorden binnen gedrongen zijn" (pp. 90-91).

Alleen een revolutie kon een einde stellen aan deze uitzichtloze conflictsituatie. Wat dan ook in 1830 geschiedde.

Uit deze summiere en overgeschematiseerde voorstelling zal wel-licht gebleken zijn dat A.J. Vermeersch zich o.a. ook over het pro-bleem van het nationaliteitsbesef heeft gebogen. Op een onbevangen en serene wijze peilend zowel naar de genese als naar de essentie van het verschijnsel, ontwikkelde en bekrachtigde hij hierbij een vroegere theorie van Prof. Dhondt. Het is niet de geringe verdienste van dit werk dat deze en andere stellingen van de auteur tot tegenaanvallen zullen prikkelen. Van onze kant wensen wij hier reeds een bijdrage te leveren. Het komt ons voor dat de auteur in de golven van actie en reactie bij de bourgeoisie de afhankelijkheid van Frankrijk en bij de klerikalen het internationalisme heeft overbelicht, en daartegenover de authentieke aanbreng van de Belgen heeft onderbelicht. Reeds

vóór de Franse inval leefden hier immers aktieve kernen van progressieve burgers, wier aktie tijdens de Franse bezetting eerder gefnuikt dan gesteund werd. Ook bij de klerikalen was de beweging : los van Rome, evenmin een nieuw fenomeen. Het aantal beëdigde priesters bewijst dat voldoende.

Deze losse bedenking neemt evenwel niets af van de grote waardering en erkentelijkheid voor deze "vulgarisatie".

R. VAN EENOO.